

bus secundum modum quo concipitur; quia concipitur sine notis individuantibus, existit autem in rebus cum ipsis notis: habet ergo alium modum existendi in re, alium in intellectu.

Corollarium. 1° Ergo ideae universales habent valorem obiectivum, et quidem ideae universali directae respondet realiter obiectum idem quod concipitur, ideae reflexae respondet realiter fundamentum eius. Ergo obiectum scientiae est reale.

2° Ergo quum quaeritur ubi sint universalialia; respondendum est utrumque universale esse actu, et formaliter tantum in mente: in potentia vero, vel fundamentaliter esse in rebus; quia in rebus est essentia, quae concipi potest sine notis individuantibus, quaeque est obiectum ideae universalis directae; et in rebus est similitudo plurium in eadem natura, quae est fundamentum universalis reflexi.

3° Ergo universale formale in ordine reali est plura in actu, et unum in potentia; in ordine ideali unum in actu, plura in potentia.

THESIS XXVII^a

I Ex eodem principio, quod scilicet res sint eodem modo in seipsis et in intellectu, ortae sunt duae oppositae sententiae penes veteres, nimirum Nominalismus, et Realismus exaggeratus. II Utriusque vero falsitas evidenter demonstratur.

DECLARATIO I. PARTIS. Ex dictis in thesi praecedente liquet non eundem debere esse modum, quo res sunt in seipsis, ac sunt in apprehensione intellectus, in seipsis enim sunt concretae, et individuae; in intellectu apprehendente plerumque abstractae, et universales. Quapropter falsum est principium illud, quod asserit, eundem esse modum, quo res est in seipsa, et in intellectu apprehendente. Iam vero ex hoc principio iuxta diversam eiusdem applicationem prodierunt duae sententiae inter se oppositae.

Sane seculo undecimo labente Roscellinus Compendien-

sis advertens nihil esse reale praeter individua, scientiam autem nostram conformem esse rebus, statuit conceptus nonnisi singularium esse, et idcirco universalialia vocibus tantummodo contineri, quatenus unum idemque vocabulum applicatur pluribus. Videtur proinde Roscellinus conceptus, quos nos universales dicimus, ex. gr. conceptum entis, habuisse tanquam conceptus nominis quod mente apprehendimus, et quod pluribus applicatur. Haec sententia quae in puris vocibus universalialia constituit, dicta est *Nominalismus*. E contrario alii advertentes nos habere conceptus universales, et scientias esse de universalibus, statuerunt universalialia a parte rei formaliter existere. Haec vero sententia in duas distingui potest; nam vel universalialia ponuntur separata a rebus in seipsis subsistentia existere, quae sententia tribuitur Platoni ab Aristotele: vel ponuntur existere in ipsis rebus ita ut una sit realiter essentia omnium individuorum, totumque discrimen individuorum oriatur ex diversibus accidentibus, quibus eadem essentia coniuncta reperitur: et est sententia, cuius indicia occurrunt penes veteres (lege Gregorium Nyssenum in opere *Quod non sunt tres Dii*): et quam seculo 12° invexisse dicitur Guillelmus Campellensis.

Etenim fertur hic magister Abailardi non unam docuisse sententiam, sed alteram ab initio sui magisterii, alteram sub finem eiusdem. Priorem sic refert Abailardus, in epistola sua inscripta *Historia calamitatum*, his verbis « Erat autem (Guillelmus) in ea sententia de communitate universalium, ut eandem essentialiter rem totam simul singulis suis inesse adstrueret individuis: quorum quidem nulla esset in essentia diversitas, sed sola multitudine accidentium varietas. » Refert autem ibid. Abailardus deinceps Guillelmum a se convictum mutasse sententiam: « Sic autem istam suam correxit sententiam, ut deinceps rem eandem non *essentialiter*, sed *indifferentiter* (ita legendum esse, non *individually*, demonstrat apertissime V. Cousin in Opere *Fragments Philosophiques. Philosophie Scholastique* pag. 162 seqq. edit. secund.) diceret. » Nimirum « Socrates in quantum est So-

crates, nullum prorsus *indifferens* habet quod in alio invenitur: sed in quantum est homo, plura habet *indifferentia* (quibus nempe non differt), quae in Platone, et in aliis inveniuntur. Nam et Plato similiter est homo, ut Socrates; quamvis non sit idem homo *essentialiter* (h. e. secundum essentiam concretam) qui est Socrates. Idem de animali, et substantia. » Quare docebat quod « nihil est praeter individuum, sed et *illud aliter, et aliter attentum* (h. e. secundum aliam, et aliam mentis considerationem, ut deinceps explicatur), species, et genus, et generalissimum (nempe genus, quod est substantia) est. » (cf. Fragmenta manuscrip. Abailardi relata a Cousin oper. cit. pag. 169, 170.) Liquet sententiam hanc alteram fuisse eam, quae deinceps in scholis invaluit, nosque defendimus. Forte Guillelmus idem quoque ab initio sensit; omnisque mutatio ista fuit in usu terminorum, qui clariores essent, propriique magis, cum transiit scilicet a conceptu quodam confuso ad magis distinctum.

Abailardus discipulus Roscellini, et Guillelmi, utrumque impugnavit, atque utramque, quod notandum est, Guillelmi opinionem. Sententiam suam sic proponit ipse: « Speciem dico esse non illam essentiam hominis solum, quae est in Socrate, vel quae est in aliquo alio individuorum, sed totam illam collectionem ex singulis aliis huius naturae coniunctam. Quae tota collectio, quamvis essentialiter multa sit, ab auctoritatibus tamen una species, unum universale, una natura appellatur, sicut populus, quamvis ex multis collectus sit, unus dicitur. » (cf. opus cit. p. 229.) Ipse autem Abailardus Roscellinum impugnans contendit falsum esse universalia esse tantum in vocibus; *falsum esse quod nihil sit praeter individua, et haec significantur a vocibus tam universalibus quam singularibus* (ibid. pag. 219, 220, 221.) Quid ergo censuit? universalia esse ipsas collectiones individuorum, seu melius, universalia quidem esse in conceptibus, his autem conceptibus respondere collectiones individuorum. Verum 1° perperam confunditur idea collectiva cum universali: 2° nec Nominales negarent conceptus huiusmodi

universales; nam (ut advertit idem Cousin pag. 275) cum proferuntur voces, conceptus quidam mentis cum illis cohaeret, conceptus nempe quo apprehenditur significatio vocum: qui proinde conceptus erit universalis, si vox ipsa universalis dicitur, eo quod pluribus significandis adhibetur. Ludebat ergo Abailardus, quum Nominales confutaret. Eius tamen sententia appellata est *Conceptualismus*, quia in conceptibus, quamvis tantum collectionum, universalia collocabat, atque hac appellatione eius sententia a Nominalismo Roscellini, et Realismo Guillelmi distincta est; fuit tamen verus Nominalismus: sive verus Nominalismus potest aequè vocari Conceptualismus.

Nominalismus Abailardi suscitavit sec. XIV Guillelmus Ockam, et deinceps non pauci ex recentioribus philosophis.

Error itaque in hac quaestione ad duas opiniones revocatur, ad opinionem nominalium, atque realium exaggeratorum, quae rursus, ut indicavimus, in duas dispescitur sententias.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. A. Falsa est in primis sententia nominalium. Etenim certum est tum mentem habere ideas universales; tum harum idearum obiectum, et fundamentum existere in ipsis rebus. Etenim quoad primum: existentia idearum universalium ex ipsa communitate terminorum manifesta est: nam nisi haberemus ideas universales, nullos quoque adhiberemus terminos communes; terminus enim communis applicatur idem pluribus, quia percipitur in ipsis aliquid identicum: habetur ergo conceptus rei, quae identica est in pluribus: conceptus vero huius rei est conceptus universalis formalis; ergo.

Sane termini communes, cum sint signa manifestativa conceptuum, aliquid, quod nos concipimus, significare debent: iam vero vel significant aliquid singulare determinatum, vel aliquam collectionem, vel aliquid universale: atqui non primum, nec secundum; ergo tertium. Ergo existunt in nobis ideae universales. Probatur minor. Quod enim non significant aliquid singulare determinatum patet ex eo, quod

sunt termini communes, non proprii; quod non significant aliquam collectionem patet ex eo, quod terminus collectivus non dicitur nisi de pluribus simul sumptis, terminus vero communis dicitur de pluribus distributive; ergo.

Quoad secundum, obiectum nimirum, et fundamentum harum idearum existere in rebus ex eo evincitur, quod universale directum secundum id quod concipitur existit in rebus; et hoc, cum in pluribus existat, fundamentum est universalis reflexi. Falsum est ergo universalialia in solis nominibus reperiri, cum sint formaliter in conceptibus, et obiective, ac fundamentaliter in rebus.

Argumenta nominalium haec sunt: 1° Quidquid reale est, est individuum; 2° nequit esse reale id quod est unum et pluribus identicum; 3° conceptus nostri debent esse conformes rebus; 4° quod existere non potest, neque potest concipi; 5° ut conceptus haberetur universalis, oporteret comparare omnia individua, id vero nec fit nec fieri potest; ergo conceptus quamdam solum collectionem individuorum repraesentare potest. Igitur idea, quae universalis dicitur, est ad summum collectiva.

Quibus ita occurrendum est. Ad 1^m. Quidquid est reale est individuum ita, ut ea realitas individua non possit concipi nisi ut individua, *neg.* possit concipi praecisione facta a notis individuantibus, ideoque universaliter, *subd.* et idcirco natura haec, quae ita concipitur, non est realis, *neg.* modus, quo concipitur, non est realis, *conc.*

Ad 2^m. Nequit esse reale unum pluribus identicum unitate, et identitate reali, *conc.* unum identicum pluribus unitate logica, *subd.* nequit esse reale formaliter, *conc.* fundamentaliter, *neg.*

Ad 3^m. Conceptus debent esse conformes rebus quoad id quod concipitur, *conc.* quoad modum, quo res concipitur, *subd.* conceptus apprehensivi, *neg.* conceptus, qui sint iudicia, *transm.*

Ad 4^m. Quod existere non potest ullo modo, non potest concipi, *transm.* quod existere non potest certo modo, non potest eo modo concipi, *subd.* h. e. non potest vere iudicari

eo modo esse, *conc.* non potest simpliciter apprehendi eo modo, *neg.*

Ad 5^m. Dicendum est primum confundi universale reflexum cum directo; universale enim directum obtineri potest vel uno individuo considerato. Deinde falso supponitur quod omnia individua spectari debeant, ut universale reflexum concipiatur. Quando enim universale directum obtentum est, hoc per se potest omnia individua suae speciei repraesentare: quare cum eius ordo ad individua cognitus est, statim cognoscitur eius ordo ad omnia, quae eandem essentiam singillatim participare possunt.

B. Ad realismum exaggeratum quod spectat, falsa in primis est sententia, quae ponit universalialia separata per se subsistentia. Primo quidem, quia quidquid per se subsistit, est unum distinctum a ceteris; nequit proinde esse universale. Secundo, quia essentia universalis praedicatur de individuis, ergo ipsis inesse debet; ideoque et si aliqua universalialia existerent separata, haec non essent ea, de quibus disputamus. Tertio, quia si existunt separata universalialia, sicut existunt separatae infimae species, ita et genera omnia suprema dicenda essent existere separata; quamobrem non solum ex. gr. species humana, sed et animalitas, et vita, et substantia, et ens, separata a suis inferioribus existere deberent. Iam si ita est, vel in specie separata humana existit animalitas, vel non: si in ea existit animalitas, ergo universale aliquod non est separatum; si non existit, ergo ea non est species humana: idem vero dicatur de ceteris generibus superioribus.

Nota. Si universalialia separata a rebus dicantur esse ideae divinae quae sunt exemplaria rerum, tunc verum quidem est dari huiusmodi ideas in Deo, sed falsum est eas esse universalialia, vel universalialia ea de quibus loquimur; loquimur enim de iis, quae sint universalialia *secundum esse*; haec vero sunt universalialia solum *secundum repraesentationem*. Nam ideae Dei sunt in seipsis singulares, eorumque universalitas in eo consistit, quod plura repraesentare possint ad modum artis in mente artificis, non vero quod de pluribus praedi-

cari, et pluribus inesse possint, quod competeret essentiis universalibus, de quibus loquimur.

Aequae absurda est altera sententia scilicet naturas existere universales in ipsis individuis, quorum proinde una sit numerice essentia, et solis accidentibus discernantur. Nam 1° quod reale est debet esse unum: 2° si una est essentia omnium ex. gr. hominum, unus reapse in omnibus erit homo; ideoque idem bonus et malus, doctus et indoctus, vivus et mortuus etc. 3° Cum accidentium essentiae sint ipsae quoque universales, nihil erit quo individua constitui, et discerni possint: quod si istae essentiae non existunt nisi singulares, nulla est ratio cur essentiae substantiarum debeant existere universales. 4° Si essentiae sunt realiter universales in individuis, erit universalis non solum essentia speciei infimae, sed et generum superiorum; et ideo sicut ratione speciei humanae, quae est eadem in omnibus individuis, omnes homines sunt una natura, unus homo, ita ratione animalitatis, omnes homines et bruta erunt unum animal: et ratione substantiae, haec omnia cum spiritibus et corporibus erunt una substantia, et tandem ratione entis, haec omnia cum Deo erunt unum ens; ideoque pantheismus, quo nihil absurdius.

Horum autem argumenta haec sunt: 1° Obiectum nostrae cognitionis et scientiae est universale; atqui obiectum cognitionis et scientiae debet esse reale; ergo. 2° Obiectum praeexistit actui facultatis quae in illum tendit: porro universale est obiectum cognitionis intellectus. 3° In pluribus individuis natura est eadem etiam ante intellectus operationem; ergo est ex se universalis. 4° Per se natura quaevis est indifferens ut sit in pluribus, nec postulat esse potius in hoc quam in illo: ergo est ex se universalis. 5° Definitio exprimit naturam realem, atqui una est definitio individuum eiusdem speciei, ergo una est natura eorundem. 6° Essentiae universales sunt aeternae et necessariae, essentia vero identica cum individuis nequit esse aeterna et necessaria, ergo universalis sunt ab individuis realiter distincta.

Iam vero ad 1^m. *Dist. M.* Obiectum nostrae cognitionis

et scientiae est universale h. e. essentia cui accidit forma universalitatis, *conc.* est ipsa universalitas, *subd.* obiectum cognitionis et scientiae reflexae, *conc.* directae, *neg.*

Dist. m. Obiectum scientiae debet esse reale quoad id quod cognoscitur, *conc.* quoad modum quo cognoscitur, *subd.* formaliter, *neg.* fundamentaliter, *conc.*

Ad 2^m. *Dist. M.* Praeexistit actui facultatis id circa quod versatur actus, *conc.* praeexistit modus, quo versatur actus, *subd.* fundamentaliter, *transm.* formaliter, *neg.*

Dist. m. Essentia quae universalis est, est obiectum cognitionis, *conc.* ipsa universalitas est obiectum cognitionis, *subd.* cognitionis reflexae, *conc.* directae, *neg.*

Ad 3^m. *Dist. Antec.* Natura in pluribus est eadem identitate reali, *neg.* identitate logica, *subd.* fundamentali, *conc.* actuali, *subd.* ante operationem intellectus, *neg.* post operationem intellectus, *conc.*

Ad 4^m. *Dist. Antec.* Indifferens est ut sit in pluribus natura abstracte concepta, *conc.* natura realiter existens, *subd.* h. e. non excludit alia individua similia, *conc.* potest ea esse in aliis individuis, *neg.*

Ad 5^m. *Dist. M.* Definitio exprimit naturam realem quoad id quod concipitur, *conc.* quoad modum, quo concipitur, *neg.* Et concessa minore, distinguitur consequens; una est natura unitate logica, *conc.* unitate reali, *neg.*

Ad 6^m. *Dist. M.* Essentiae universales sunt aeternae prout reales sunt; *neg.* prout abstracte conceptae, *subd.* aeternitate positiva, *neg.* aeternitate negativa, *conc.* Scilicet nec habent, nec postulant ut actu semper sint, sed indifferentiam exhibent ad quamvis partem temporis indefinite sumpti. Item essentiae universales sunt necessariae quoad existentiam, *neg.* quoad notas, quibus constant, quatenus necesse est ut iis et non aliis notis constant, *conc.*

Contrad. m. Essentia identica cum individuis nequit esse aeterna, prout realiter existit, *conc.* prout abstracte concipitur, *subd.* aeternitate positiva, *conc.* aeternitate negativa, *neg.* Item nequit esse necessaria quoad existentiam, *conc.*

quoad notas, quibus constare debet, *neg.* (cf. quae dicuntur in Ontologia Th. II).

Corollarium. Ergo vera sententia circa universalia est ea, quam thesi praecedente propugnanimus, quaeque appellari solet simpliciter realismus. Conferatur Thomas opusculo de ente et essentia c. 4. Suarez metaph. disp. VI. Liberatore della Conoscenza intellettuale part 2^a, cap. 2°.

THESIS XXVIII^a

I Duplex est methodus scientifica, analysis, et synthesis: II utraque ad demonstrandum est opportuna. III Discrimen autem utriusque huc redit, ut analysis a subiecto incipiat, synthesis a praedicato. IV Utraque principiis et definitionibus utitur. V Inveniendis veritatibus per se conducit analysis, utraque iisdem tradendis; licet opportunior synthesis huic alteri muneri videatur.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Methodus scientifica est certa ratio progressionis mentis a noto in investigatione veritatis. Methodus quidem aliqua est necessaria nobis, non enim uno obtutu mentis licet obiecta, et quidquid ad ea spectat, attingere; sed opus est ut post quandam notitiam confusam rei, veluti per gradus, per plures distinctasque cognitiones ad illius plenam notitiam perveniamus. Ordo autem servandus est in hac serie progressiva cognitionum, qui methodus dicitur.

Duplex est autem. Nam vel incipimus a consideratione totius, quod confusa cognitione attingitur, et deinde gradatim illud resolvimus, inspicientes singulas partes, quas rursus resolvimus, donec deveniamus ad ultima et simplicissima elementa: vel incipimus ab his ultimis et simplicissimis, et successive gradum facimus ad elementa composita magis, donec totum complectamur. Porro totum potest esse vel actuale, vel logicum. Iam vero prima methodus est *analysis*; altera *synthesis*.

Quare analysis est cum mens procedit a compositis ad minus composita, et a minus universalibus ad magis uni-

versalia; quia minus universale constat pluribus notis quam magis universale, ideoque est compositum magis. Synthesis est cum a simplici ad compositum, vel a minus composito ad compositum magis, et cum a magis universali ad minus universale proceditur. Et quia causa haberi potest simplicior effectu, quatenus causa sola esse potest, effectus vero postulat causam, unde effectus additio quaedam est ipsi causae; hinc processus a causis ad effectus revocatur ad *synthesim*: e contrario processus ab effectibus ad causam revocatur ad *analysim*.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Opportuna methodus ad demonstrandum ea est, qua ex aliquo noto potest fieri processus ad ignotum: atqui utraque methodus ad hoc conducit; ergo. Probatur minor. Tum cognitio totius continet virtualiter cognitionem partium singularum; tum cognitio partium continet virtualiter cognitionem totius; cum autem mens procedit ab aliquo cognito quod virtualiter continet aliud, potest ope illius aliud cognoscere. Iam vero in methodo analytica mens procedit a toto, quod confuse cognoscit, in synthetica a partibus, sive elementis simplicibus, quae cognoscit; ergo potest per utramque methodum ex notis in aliorum notitiam devenire.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Nam demonstratio eo spectat ut per aliquem terminum medium ostendat praedicatum inesse subiecto; terminus autem medius debet esse vel identicus subiecto et praedicato, si conclusio est affirmativa; vel alteri identicus, ab altero diversus, si conclusio est negativa. Necesse est igitur ut terminus medius vel ex consideratione subiecti, vel ex consideratione praedicati colligatur. Cum autem subiectum se habet vel ut totum actuale, cuius praedicatum est pars, vel ut inferius sive minus universale, cuius praedicatum est superius sive magis universale; manifestum est quod si initium fiat a consideratione subiecti, methodus est analytica, si a consideratione praedicati, methodus est synthetica. Ergo duplex est tantum methodus demonstrationis; et discrimen utriusque huc certe redit. Quod quidem discrimen in uno syllogismo vix apparet, nisi quatenus prae-

ponatur maior, vel minor: si enim initium ducitur a maiore, methodus est synthetica; si a minore, est analytica. At in serie demonstrationum satis est manifestum: ita in hoc sorte: Animus est ens finitum, ens finitum est contingens, ens contingens postulat conservari a Deo, ergo animus conservatur a Deo: methodus analytica manifesta est. Synthetica autem esset hoc modo: Ens contingens postulat conservari a Deo, quod est finitum est contingens, animus est finitus; ergo.

DEMONSTRATIO IV. PARTIS. Sunt ex modernis qui putant alia esse discrimina utriusque methodi, quod scilicet synthetica utatur definitionibus, et principiis; non item analytica: at turpiter hallucinantur. Sane quomodo aliquod ratiocinium institui potest sine principiis? quomodo per conceptus gradatim mens progredi potest, nisi eorum ratio h. e. definitio teneatur? liquet et in exemplo allato, et in quavis analytica demonstratione videri potest quod usus fit definitionum et principiorum. Verum quidem est in methodo analytica non sumi initium a definitione essentiali rei, haec enim est fructus ultimus totius analysis, nec ea adhiberi principia, quae ex perfecta rei cognitione efflorescunt: at hoc, quod forte hi philosophi non admodum perspicaces voluerunt dicere, aliud omnino est ac nullum usum fieri definitionum et principiorum.

Restat ergo unicum discrimen illud esse quod in parte praecedente adsignavimus; in ceteris enim utraque methodus convenit.

Corollarium. Ergo utraque methodus sponte fluit ex ipsa indole ratiocinii.

DEMONSTRATIO V. PARTIS. Methodus per se conducens inveniendis veritatibus ea est, quae ab eo incipit quod continet veritatem inveniendam. Cum autem veritas est invenienda, et quaeritur, cognoscitur quidem subiectum aliquod, sed quod praedicatum ei competat ignoratur. Cum ergo subiectum certe contineat praedicata sua, methodus analytica per se conducit veritati inveniendae. Cum autem praedicatum ignoretur, nullum occurrit menti quod certum sit continere

sub se subiectum; ideoque methodus synthetica per se non conducit veritati inveniendae: licet casu fieri possit, ut quis tentantis in morem incidat in illud praedicatum, sub quo subiectum continetur.

Postquam vero methodus analytica exacta est, totaque series veritatum de aliquo obiecto est reperta, relegendo veluti cursum, synthesis conficienda est, ut veritates apte invicem dispositae, et in unum corpus collectae clariorem notitiam obiecti menti exhibeant.

Cum autem veritates sunt tradendae, iam cognoscuntur ab eo qui illas traditurus est; hic ergo cognoscens totam seriem a compositis ad magis simplicia, potest ab istis exordiri, ideoque uti methodo synthetica. Verum quia potest etiam scientia aliis tradi eo modo, quo inventa est, ducendo alios per eandem viam quam inventor inivit; potest adhiberi quoque methodus analytica. Et quidem praestat aliquando uti methodo analytica, ut cum veritates discipuli docentur, etiam modum, quo inventae sunt, et quo possint ipsi alias invenire, doceantur. At spectato solo fine docendae scientiae iam inventae, opportunior generatim censetur methodus synthetica; ratio est quia in hac initium ducitur ab iis quae prima sunt in ordine rerum, et ratio ceterorum; elementa enim simpliciora se habent veluti causae ex quibus totum existit. Quare mens discentis habet in praecedentibus rationem eorum quae sequuntur; unde facilius et evidentius totam seriem iuncturamque veritatum percipere et retinere potest.

Adverte methodum adhibitam pro tractanda scientia totali distinguendam esse a methodo singularum demonstrationum. Potest enim methodus scientiae totalis esse analytica, et aliquae demonstrationes subinde esse syntheticae; ac vicissim. Conferatur Romano *Scienza dell'uomo interiore*, Logica C. 11.